

Амир Темур салтанатида давлат бошқарув тизими

Режа:

1. Амир Темур-мутлоқ ҳукмдор
2. Девон ва даргоҳ тизими
3. Қурултой ва унинг давлатчиликдаги ўрни
4. Марказий бошқарув
5. Маҳаллий бошқарув.

Амир Темур – фахримиз, ғуруримиз

Биз ким – малики Турон амири Туркистонмиз.
Биз ким – миллатларнинг энг қадими
ва энг улуғи, туркнинг бош бўғинимиз.

АМИР ТЕМУР

▶ **Амир Темур-мутлоқ ҳукмдор**

- ▶ Соҳибқирон салтанатида, қурултойдан кейинги ўринда махсус орган, давлат мажлиси турган. Улар катта ва кичик кенгаш деб аталган. Катта кенгаш тинчлик пайтида, Самарқандда амир саройида юқоридаги кўринишда чақирилган. Ҳарбий юришлар пайтида, катта жанглар олдидан чақириладиган кичик кенгашда Амир Темурнинг энг яқин кишилари иштирок этган.
- ▶ Салтанатдаги кенгашлар ўз вазифаси ва аҳамиятига кўра бири-бирдан бирмунча фарқланиб турган. Баъзи кенгашлар ўта махфий тарзда ўтказилган ва унда хос кишиларгина иштирок этган.
- ▶ Азамат Зиё «Амир Темур даргоҳ қошида махсус кенгаш тузган. Бу кенгаш ички ва ташқи сиёсатнинг энг муҳим масалалари, ҳокимиятнинг юқори амалларига мансабдор шахслар тайинлаш ҳамда бошқа масалаларни муҳокама қилган», - деган фикрни илгари сурган.
- ▶ Бизнинг фикримизча ҳам саройда чақирилган бундай кенгашлар давлат тинчлиги, хотиржамлиги ва хавфсизлигини таъминлашда муҳим аҳамият касб этган эди.

Давлат бошқарув идораларини ташкил этиши

Муваффақият марказий ва маҳаллий ҳокимиятнинг тўғри ташкил этилиши, улар ўртасидаги мутаносиблик, ўзаро алоқадорлик ва бир-бирига боғлиқликни тўғри тартибга солишга боғлиқ.

Барча соҳаларни тўғри ташкиллаштириш

Ҳокимият идораларининг уларни ишчанлигини ошириш, тизимнинг давлат, жамият ва халқ манфаатларини рўёбга чиқарувчи механизмга айлантириш

Араб-форс, туркий, мўғулий удумлар уйғунлаштирилди

Давлат идоралари қулай, тезкор, енгил, содда ва иқтисодий жиҳатдан тежамкор бўлган. У кучли маъмурий тизим яратиш билан бирга бу аппаратни салоҳиятли, илмли ва маънавий жиҳатдан кучли мутахассислар билан кучайтирди.

Марказий аппарат ва маҳаллий бошқарувнинг ўзаро алоқадорлиги

Бир-бирига бўйсунуш қоидалари тартибга солинди, шакл ва мазмун ўртасидаги мутаносиблик таъминланди. Бу соҳани такомиллаштириш орқали юксак коммуникация тизими яратилди.

Давлат бошқарув идоралари

Маъмурий тизими ўша даврдаги миллий давлатчилик, форс, араб, мўғул ва ўз даври давлатчилигининг энг асл сифатларини ўзида мужассамлаштирди. Унда урф-одатлар, турли миллий қадриятлар тараққиётига йўл очиш, инсоният фаровонлигини таъминлаш асосий мақсад қилиб олинган эди.

Қонунларда шариат, тўра ва тузук, ясоқ қоидаларининг энг афзал жиҳатлари сингдирилган, улар ижодий ривожлантирилган ва оқибатда янгича бошқарув тизими яратилган.

Соҳибқирон Амир Темурнинг маъмурий тизими турли анъаналарни ўзида мужассам этса-да, давлатининг барча соҳаларида туркий давлатчилик анъаналари устунлик қилди.

Амир Темур салтанатида марказий бошқарув

Амир Темур йигирма етти давлатни ўз ичига олган салтанатни етти вазир ёрдамида бошқарган. Улардан тўрт вазир олий даргоҳ ишларини юритса, учта вазир вилоятлар ишлари билан машғул бўлган. Вазирлар девонбегига бўйсунганлар ва бу олий ташкилот Олий Девон дейилган. Унга Девонбеги бошчилик қилган.

Амир Темур Девони Девони аъло ва Девони бузургдан ташкил топган. Девонбеги девонга бошчилик қилган.

Азамат Зиёнинг ёзишича, «Даргоҳ тизимида девонга Девонбеги бошчилик қилган. Олий девоннинг аҳамияти ва маъноси шу қадар баланд бўлганки, баъзан уни даргоҳ билан бир маънода таърифлаш ҳоллари ҳам кузатилган. Олий девонда ҳар куни тўрт вазир, яъни ижроия идораларидан бош вазир, ҳарбий вазир, мулкчилик ва солиқ ишлари вазири, молия вазири ҳозир бўлиб, ўзига хос равишда ҳисобот бериб турганлар».

Қурултой ва унинг ўрни

Қурултой сиёсий институтини на марказий, на маҳаллий бошқарувдаги расмий идоралар қаторига кирита олмаймиз, аммо унинг салтанат бошқарувида катта ўрни борлиги, марказ ва маҳаллий ҳокимият талаб эҳтиёжлари оз бўлса ҳам қурултой орқали қондирилгани, адолат ва қонунийликни таъминлашда катта аҳамият касб этган

Француз олими Л. Керен “Амир Темур фуқаролик жамияти”ни қурган” деган фикрни илгари сурган.

Амир Темур қурултой сиёсий институтини демократлаштириш, унинг самарадорлигини ошириш орқали давлат ва фуқароларнинг ижтимоий-сиёсий, иқтисодий ҳамда маънавий манфаатларини ҳимоя қилишга интилди.

Салтанатда қурултой Миллат мажлиси вазифасини ўтади. Унда - уруш ва сулҳ, маъмурий бошқарувга оид ва бошқа масалалар муҳокама этилган. Марказий ва маҳаллий давлат органлари ўртасидаги алоқадорликни кучайтиришда бу сиёсий институт катта рол ўйнаган.

ҚУРУЛТОЙ ВА УНИНГ ДАВЛАТ ҲАЁТИДАГИ ЎРНИ

- Жамият ва давлат ўртасидаги муносабатларни яхшилашга хизмат қилган;
- халқ вакиллари билан кенгашиш воситаси;
- Қурултойда уруш, тинчлик масалалари ёки давлат бошқарувига оид бошқа муҳим ишлар ҳал этилган;
- У олий табақа вакилларининг кенгаши;
- Қурултой бошқарувда жамоат фикрига таяниш имконини яратган;
- Марказий ва маҳаллий бошқарув тизими ўртасидаги алоқадорликнинг таъминлашига таъсир этган;
- Қурултой монархиянинг демократия билан уйғунлашган кўриниши давлатда тенглик, адолат тамойилларини шакллантиришга катта таъсир кўрсатган;
- Қурултой давлатнинг манбаи халқ бўлганлигини англатади.

АМИР ТЕМУР ДАВЛАТИ

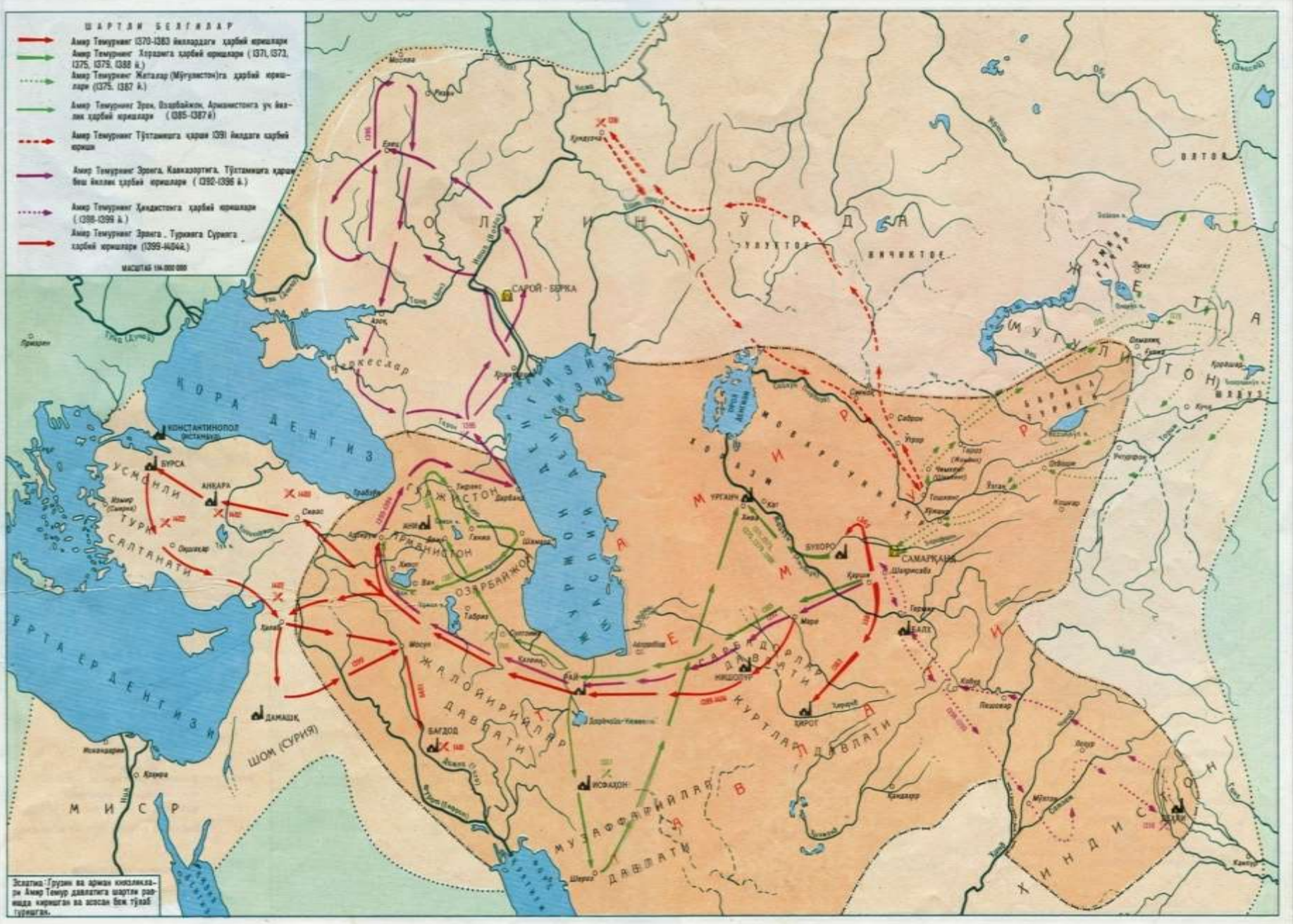

←..... Амир Темурнинг 1365–1381 йиллардаги ҳарбий юришлари ←..... Амир Темурнинг Эрон, Арманистонга 1385–1387 йиллардаги уч йиллик ҳарбий юриши ←..... Амир Темурнинг Тухтамышга қарши 1391 йилдаги ҳарбий юриши ←..... Амир Темурнинг, Эронга, Кавказортига, Тухтамышга қарши Сарой Беркага 1392–1399 йиллардаги беш йиллик ҳарбий юришлари ←..... Амир Темурнинг Эронга, Туркияга, Шомга 1399–1404 йиллардаги етти йиллик ҳарбий юришлари	→..... Амир Темурнинг Хиндистонга 1398–1399 йиллардаги ҳарбий юриши ←..... Амир Темурнинг Хоразмга ҳарбий юришлари ■..... Амир Темур давлати ■..... Амир Темурга бўйсунувчи қарам давлатлар ва ҳудудлар ⊙..... Мухим жанглар бўлган жойлар ва йиллар ⊙..... Амир Темур давлати пойтахти ⊙..... Олтин Ўрда пойтахти

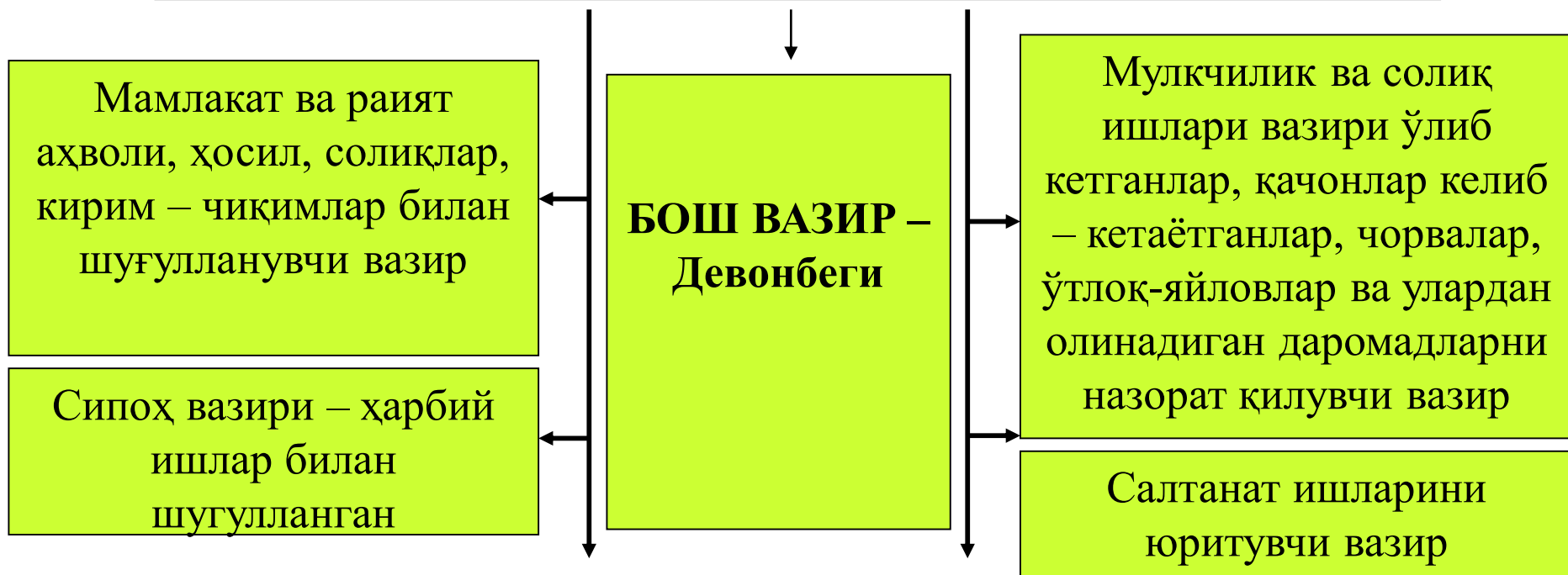
Микёс 1:5500000

АМИР ТЕМУР ДАВЛАТИНИНГ МАРКАЗИЙ БОШҚАРУВИ

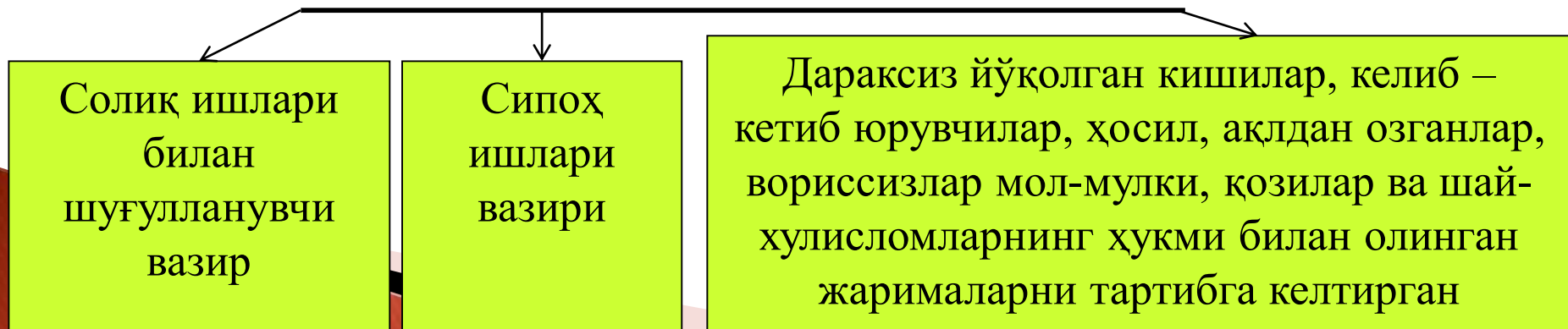

Амир Темур давлатининг марказий бошқарув тизими АМИР - МУТЛОҚ ҲУКМДОР

Чегара ерлар ва тобе давлатлар иши бўйича 3 вазирлик

АМИР ТЕМУР ДАВЛАТИНИНГ МАЪМУРИЙ ТУЗИЛИШИ

САЛТАНАТ

Улус

Вилоят

Туман (10 минг аскар етказиб берган)

Ҳазора (минглик)

Сада (юзлик)

Даҳа (ўнлик)

Вилоят ва туман бошқарувлари

Ҳоким

Молия девони бошлиғи

Адолат амири

Қози

Муфтий

Мутаваллий

Мухтасиб

Кутвол (комендант)

Маҳаллий эркин жамоалар

Маҳалла оқсоқоллари

АМИР ТЕМУРНИНГ ШАХСИДА СИЁСАТ ВА АХЛОҚ УСТУВОРЛИГИ

Унинг шахсида ахлоқ ва сиёсат уйғунлашган

Унда юксак стратегия (сезгирлик, огоҳлик, тезкорлик, имкониятлардан максимал фойдаланиш, узоқни кўра билиш) кучли шаклланган эди.

Амир Темур давлат ва халқнинг ўз олдига қўйган мақсадларини амалга оширишдаги асосий воситачи бўлган. Бошқарувда малакали мутахассислар, олимларга таянган.

мухолифатчилар муаммосини ижобий ҳал қилган. Кучли душманлар кўнглига йўл топган, уларнинг куч-салоҳиятидан давлатни бошқаришда фойдаланган

доимо маслаҳат ва машваратга таянган, юксак сиёсий билимга эга бўлган

АМИР ТЕМУРНИНГ ШАХСИДА СИЁСАТ ВА АХЛОҚ УСТУВОРЛИГИ

эзгу амали, юксак раҳбарлик қобилияти билан катта обрў
қозона олган

адолатли, инсофли ва ҳақиқатгўй бўлган , ваъдага вафо
қилган, молпарастлик ва таъмагирликдан узоқ бўлган, унга
нисбатан халқнинг ишончи ошиб борган

у ҳар бир вазифани ўз вақтида бажарган, бунинг учун керакли
чора-тадбирлар белгилаган

иқтисодий ишларда тежамкорлик, ўртамиёналик йўлини
тутган

ўз сиёсатида ортиқча қаттиққўл ёхуд ўта юмшоқ ҳам бўлмаган

камтар, оддий ва содда бўлиб, у «киши ўзига берилган имкон
учун Аллоҳ олдида жавоб беради» деган тушунчага таянган ва
бошқа кўплаб хислатларга эга бўлган

Амир Темур давлат бошқарувининг ўзига хос хусусиятлари

Бошқарувда туркий, мўғул ва форсий бошқарув анъаналаридан фойдаланилган, аммо маҳаллий анъаналар устунлик қилган;

Ўтроқ ва кўчманчи аҳоли манфаатлари ҳимоя қилинган;

Давлат мафкуравий, маънавий ва ахлоқий асосларни кучайтиришда шариат қоидаларига таянган;

Салтанатда халқларнинг тинчлиги, барқарорлиги, қонунийлик ва адолат таъминланган;

Давлат солиқлар, божлар, хирож, моли омон, ўлжалар, бадавлат заминдор, тадбиркорларнинг хайрия ҳадялари ва бошқа манбалар эвазига тўлдирилган;

Давлатда кучли ижтимоий ҳимоя таъминланган;

Кучли ҳарбий ва мудофаа тизими шаклланган;

Илғор суд-ҳуқуқ тизими жорий этилган;

Тадбиркорлик ички ва ҳалқаро миқёсда кенг ривожланган, ер эгалари тадбиркорлик фаолияти билан шуғуллана бошлаган;

Илм-фанга ҳомийлик қилинган;

Балки салтанатнинг барча қишлоғу шаҳарларида кўплаб қурилишлар бунёд этилган;

Буюк Ипак йўлига эътибор берилган ва унинг устидан назорат ўрнатилган;

Ягона макон, интеграция, глобаллашув асосларининг дастлабки кўринишлари пайдо бўлган;

АМИР ТЕМУР ДАВЛАТИДАГИ ИЖТИМОИЙ ТАБАҚАЛАР

→ 1-сайидлар, уламо, шайхлар ва фозиллар;

→ 2-ақлли кишилар ва кенгаш соҳиблари;

→ 3-дуогўй кишилар;

→ 4-амирлар, сарҳанглар, сипоҳсолорлар;

→ 5-сипоҳ ва раият;

→ 6-ишончли, тўғри эътиқодли кишилар;

→ 7-вазирлар, девон котиблари ва муншийлар;

→ 9-муҳаддислар, пайғамбарлар ва авлиёлар тарихини ўрганувчи тарихчилар;

→ 10-машойихлар, суфийлар, орифлар;

→ 11-касбу ҳунар эгалари;

→ 12-саёҳатчилар, мусофирлар.

- Бу даврда йирик заминдорлар, ўрта ва кичик ер эгалари ҳаётида сифат ўзгаришлари юз берган;
- Руҳонийлар табақаси - шайхулислом, қози, имом хатиб, воиз,мударрис, садр, шайхлар ва бошқалар.
- Савдо аҳллари - тужжорлар, “аҳл-и бозор”, савдогарлар, олиб сотарлар ва б.
- Ҳунармандлар, уларнинг бирлашмалари - касб-ҳунар, маориф ва ахлоқий-маърифий маскан бўлган;
- Қишлоқ аҳолиси - Майда хусусий ер эгалари, ижарачилар, эркин деҳқонлар, қуллар
- Ер эгалиги турлари: 1-давлат мулки (мамлака); 2-хусусий ерлар; 3-вақф ерлари; 4-жамоа ерлари;
- Ҳарбийлар: оддий аскар, баҳодирлар, ўн боши, юз боши, минг боши, туманбоши (10.000 аскар бошлиғи), ўн икки даражали амирлик тизимлари, бекларбеги, амир ул–умаро (жами 313 амирлар);
- Зиёли аҳоли ва ҳарбийлар
- Мутахассисларни танлашда номзоднинг насл-насаби, касбий малакаси, соғлиги, ақл-фаросати, юксак маънавий ахлоқи, кўрсатган жасорат ҳамда хизматларига эътибор берилган.
- Кам таъминланган табақалар ижтимоий ҳимоя қилинган, деҳқонлар ва савдогарликнинг фаолият бошлашларига хатто камбағалларнинг уй-жой қурилишларида ҳам фоизсиз давлат кўмак берган
- Раият – хазина – қўшиннинг бойлиги салтанат қудратининг таянчи деб тушунилган.

Маҳаллий бошқарув

- Дорулиморат- хокимлик бошқармаси;
- қозихона-суд идораси;
- доруладолат-адлия бошқармаси;
- фуқаролик ишлари билан шуғулланувчи қозиликлар;
- шариат ишлари билан шуғулланувчи қозиликлар;
- ҳарбий ишлар билан шуғулланувчи қозиликлар;
- Асаслар - кеча қоровуллари, қидирув ишлари бошлиқлари;
- кўрчи - давлатнинг қурол-яроғларини авайлаб-асраган маъмурлар;
- кундузги, тунги, фуқаролик ва ҳарбий ишларга тегишли бўлинмалар;
- муҳтасиб - тошу тарозилар, маънавий гуноҳлар учун жазони тайинловчи кишилар;
- арзбегилар – аҳолидан тушган арз-шикоятларни кўриб чиқиб, муҳим чоралар белгилаган.

ДАВЛАТ МУДОФААСИ

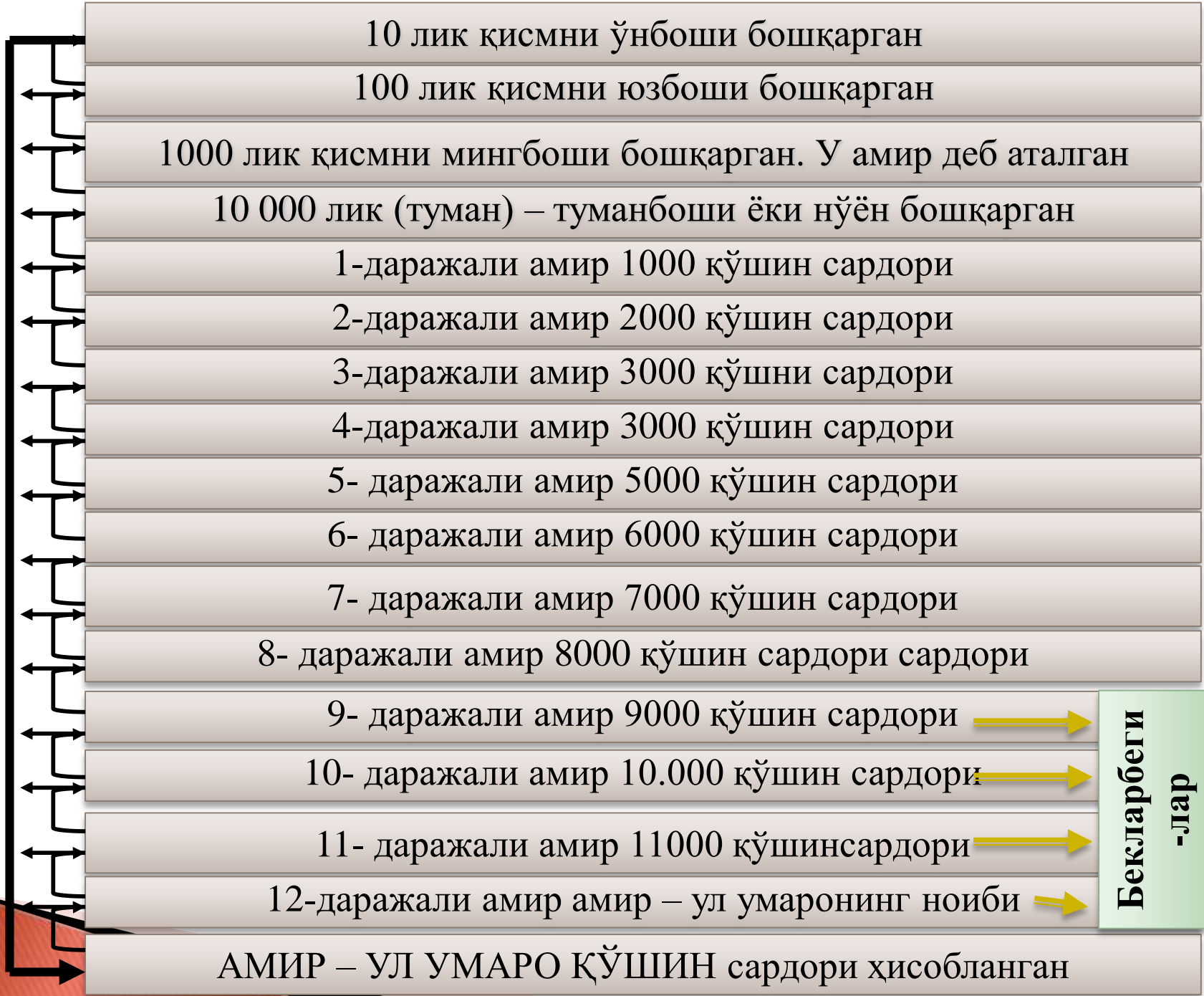
Ички хавфлар: уларни келтириб чиқарувчи омиллар ҳар тарафлама чуқур ўрганилган. Ноқулай вазиятлар келиб чиқишининг олди олинган

Ташқи хавфлар: чегарадан ўтиб келган ҳар бир киши, қўшни давлатлардаги аҳвол синчковлик билан ўрганилган. Амир Темур саройида жосуслик хизмати кучайтирилган

Сарой, девонни қўриқловчи 16000 кишидан иборат доимий бўлинма мавжуд бўлган

Давлат ерлари – Мовароуннахр, қарам вилоятлар, чегара худудларни қўриқловчи қўшиндан иборат доимий бўлинмалар мавжуд бўлган

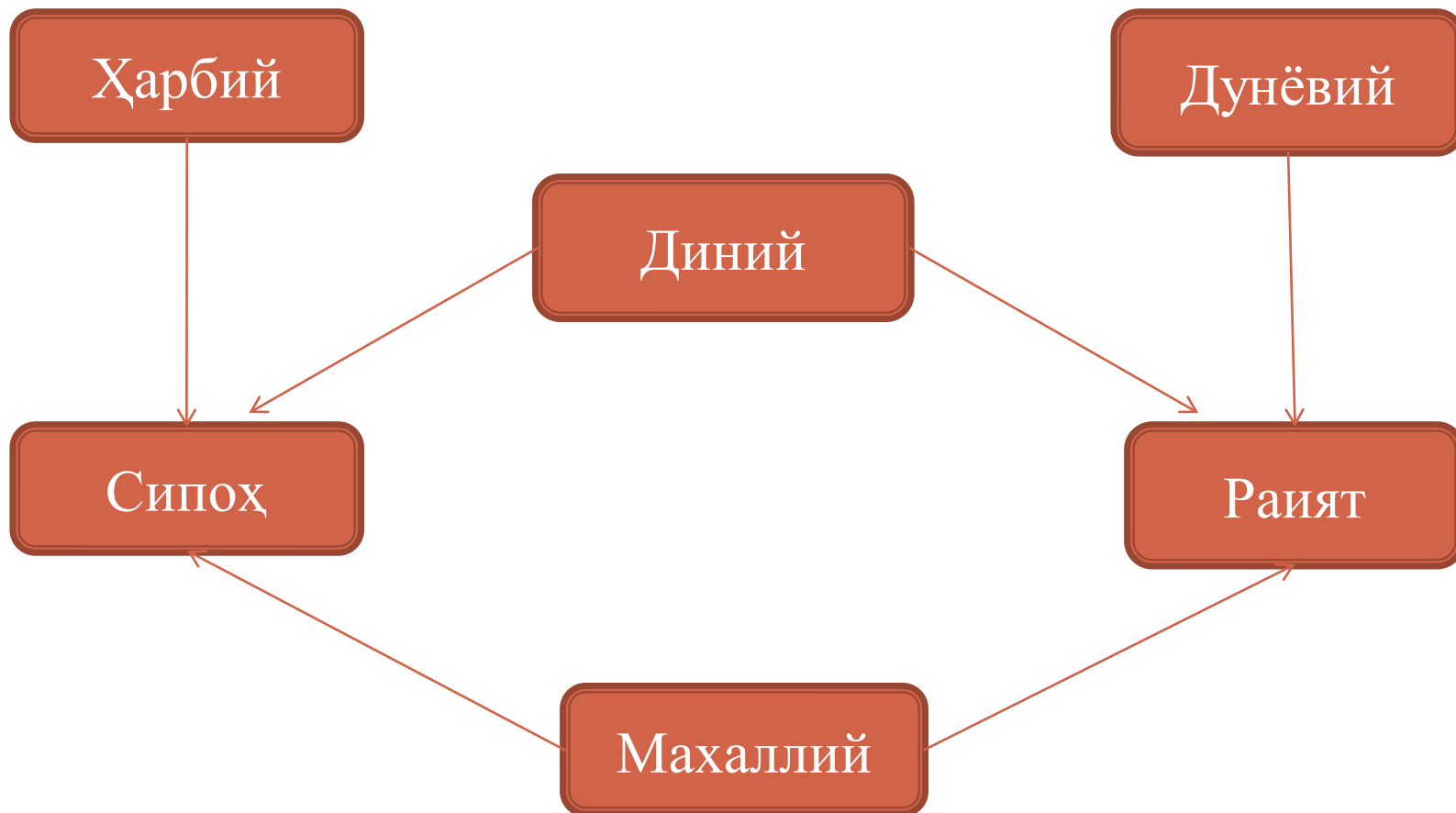
АМИР ТЕМУР ҲАРБИЙ ҚЎШИНИНИНГ ТУЗИЛИШИ
(Амир Темури қўшинида жами 313 амир фаолият кўрсатган)

Темурийлар давлати сиёсий тизими

Темурийлар давлатида бошқарув тизими

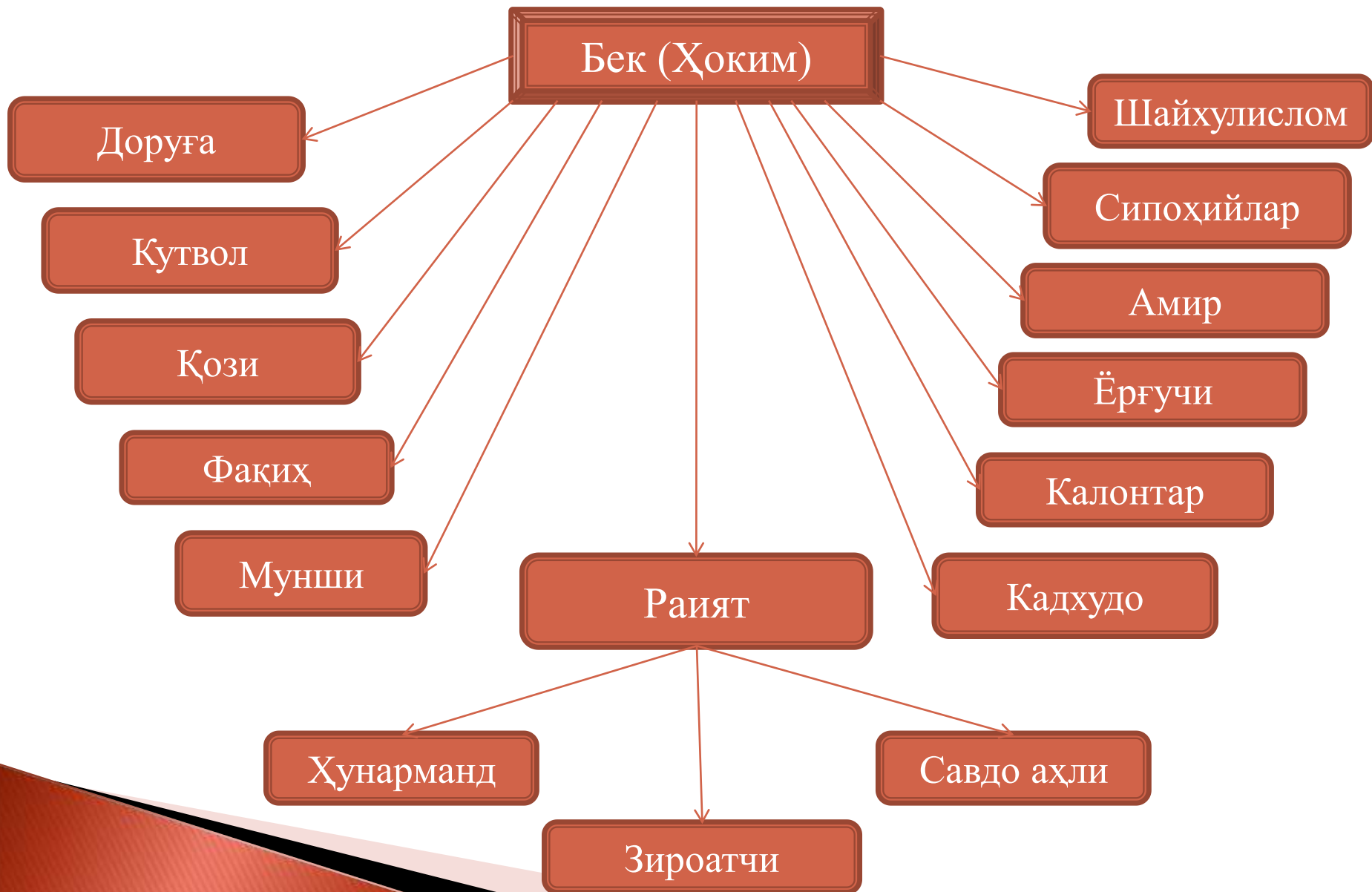
Темурийлар ҳарбий бошқарув тизими

Темурийлар даври бошқарув тизими

Темурийлар давлати сиёсий тизими

Амир Темур-замонларнинг буюк ҳукмдори

Ф

Фикрингизни баён этинг

С

Фикрингиз баёнига бирор *сабаб* кўрсатинг

М

Кўрсатилган сабабни тушунтирувчи (исботловчи) *мисол* келтиринг

У

Фикрингизни умумлаштиринг
